

Ізвіта Андрій Миколайович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидат
юридичних наук*

ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЖЕРТВ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ

У більшості країн світу жертви тероризму залишаються однією з найбільш незахищених категорій жертв злочинних посягань. За даними Глобального індексу тероризму (GTI) в світі за період з 2000 р по 2015 р внаслідок вчинення понад 70 тис. терористичних актів загинули понад 170 тис. осіб. [4] При цьому майже кожен рік спостерігається тенденція до збільшення цих показників. Економічні наслідки тероризму досягли 84 млрд. доларів США в 2016 році. [4]

Незважаючи на значний внесок з боку міжнародних інститутів в розробку конвенціональних механізмів, програмних документів, рекомендацій в області захисту прав жертв тероризму, найчастіше в національних системах їх імплементація знаходить своє відображення лише «на папері». Подальші кроки в бік підготовки надійної платформи правових і організаційних інструментів, які могли бути швидко використані у відповідь на загрозу, що виходить від сучасного тероризму, зроблені тільки окремими державами. У зв'язку з чим, розробка внутрішньодержавних правових механізмів та інституційного потенціалу, спрямованих на забезпечення прав жертв терористичних актів є однією з першочергових завдань у протидії тероризму.

Питання щодо протидії тероризму, в тому числі вивчення жертв тероризму, розглядаються у наукових публікаціях О.М. Бандурки, Д.О. Беззубова, А.І. Долгової, В.М. Дрьоміна, В. В. Коваленка, В. А. Ліпкана, В. Л. Ортинського, В.О. Тулякова, В. Ф. Ущাপовського та ін.

Категорію потерпілих від тероризму розглядають багато вчених та практиків як цільову категорію, яка заслуговує цілеспрямованого розвитку правил та заходів реагування, беручи до уваги потреби, що виникають внаслідок специфіки терористичних актів. Питання, що стосуються компенсації жертвам тероризму, виявилися складнішими порівняно з компенсацією у випадках індивідуального "звичайного" злочину. Наприклад, у багатьох випадках злочинець або помирає або його важко захопити, тероризм створює велику кількість потерпілих, що ускладнює розробку ефективної та відповідної схеми компенсації. [2, с.6]

Що стосується питань компенсації збитків жертвам тероризму, то вона може бути представлена в зв'язку з наявністю будь-якої шкоди, яка може бути визначена в грошовій формі: фізичний збиток; біль, страждання і емоційні переживання; втрачені можливості; втрата доходів і здатності отримувати доходи; розумні медичні та інші витрати по реабілітації; збиток власності або комерційної діяльності, включаючи упущену вигоду; підрив репутації та приниження гідності; розумні витрати на юридичну і експертну допомогу для отримання відшкодування тощо.

У відповідно до Зводу принципів захисту та заохочення прав людини шляхом боротьби з безкарністю право на відшкодування шкоди повинно охоплювати весь збиток, понесений жертвою; воно передбачає, з одного боку, індивідуальні заходи, пов'язані з правом на реституцію, компенсацію та реабілітацію, а з іншого - такі заходи загального характеру щодо відшкодування збитків, як сатисфакція і гарантія неповторення. [1, с.17-18]. Разом з тим, на практиці заходи щодо відшкодування шкоди жертвам тероризму визначаються частково і не носять такого всебічного характеру.

На сьогоднішній день одними з ретельно розроблених систем компенсації жертвам тероризму є Criminal Injuries Compensation Scheme (GB) і The National Center for Victims of Crime (US). Дані системи передбачають виплату декількох

видів компенсацій, можливість вимагати компенсації в минулому або майбутньому, а також компенсації додаткових витрат.

Порівняльний аналіз компенсаційних механізмів і програм підтримки жертв тероризму в різних країнах дозволяє визначити найбільш ефективні практики надання допомоги: програми компенсації жертвам тероризму, планування стратегії безпеки жертв, консультування та реабілітація, тимчасове забезпечення житлом, формування груп підтримки для жертв та обміну інформацією та інші заходи.

У правозастосовчій сфері одним з ефективних механізмів відшкодування заподіяної шкоди жертві тероризму є договірний механізм (на відміну від судового). В такому випадку цілі групи постраждалих можуть вести колективні переговори і домагатися відшкодування шкоди одночасно на користь всіх постраждалих на узгоджених в ході переговорів умовах. Такий механізм дозволяє досить швидко надати допомогу жертвам тероризму, навіть в разі тривалого розслідування терористичного акту, відсутність інформації про злочинця або його смерті.

І все ж однією з найбільш актуальних проблем є проблема джерел державного фінансування виплат жертвам. Зазвичай для цієї держави створюють спеціальні компенсаційні фонди. На сьогодні такі фонди функціонують майже у всіх країнах Європи, а також в інших розвинених країнах світу (США, Канада, Нова Зеландія, Австралія, Японія і т.д.). У цих країнах прийняті відповідні закони, що передбачають право потерпілих на державну компенсацію заподіяної злочинцем шкоди, а також шляхи примирення потерпілого з винним і професійну медичну і психологічну допомогу жертвам злочинів. [3, с.31]

Існуюча ситуація спонукає світову громадськість до пошуку нових рішень і напрацювань в сфері надання допомоги жертвам тероризму. Цей процес досить складний і передбачає спільну антитерористичну діяльність як на глобальному,

регіональному, так і на державному рівнях. Аналіз компенсаційних механізмів і програм підтримки жертв тероризму в різних країнах дозволяє виділити і систематизувати найбільш ефективні, життєздатні моделі допомоги таким категоріям жертв, а також актуалізувати подальші наукові розробки з цієї проблематики, що має значну цінність для перспектив їх впровадження їх на практиці.

Список використаної літератури:

1. Отправление правосудия и права человека задержанных лиц. Вопрос о безнаказанности лиц, виновных в нарушениях гражданских и политических прав человека. Окончательный доклад, подготовленный г-ном Л. Жуане во исполнение решения 1996/119 Подкомиссии. E/CN.4/Sub.2/1997/20 от 26 июня 1997. Приложение 1 «Сводный перечень принципов защиты и поощрения прав человека посредством борьбы с безнаказанностью». - С. 17-18. Электронный ресурс. – Режим

доступу:
http://hrlibrary.umn.edu/demo/RightsofDetainees_Joinet.pdf

2. R. Letschert, I. Staiger, A. Pemberton Assisting Victims of Terrorism: Towards a European Standard of Justice Springer Science & Business Media, 2009. – 426 p.

3. Форитор Т.М. Проблеми забезпечення прав потерпілого в кримінальному процесі: порівняльно-правовий аналіз / Форитор Т.М. // Адвокат. - 2010. - №12 (123). - С. 31 – 35

4. The Global Terrorism Index 2017 [Електронний ресурс] / The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. – Режим доступу:
<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>